

SIYOSIY JARAYONLAR TUZILMASI VA SIYOSIY ISHTIROK.

*Dadabayeva Sevara Yo'lchi qizi**Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti talabasi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada Siyosiy jarayonlar tuzilmasi va siyosiy jarayonlarda ishtirok etish, siyosiy jarayonlarni tizimli tahlil qilish haqida bilimga ega bo'lish haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: Konvensional ishtirok, siyosiy manfaat, Almond va Pauell, Manfaatlarning to'qnashuvi

Bugungi rivojlanayotgan davlatlarda siyosiy jarayonlar ancha faol kechmoqda. Har qanday siyosiy jarayonlarni tizimli tahlil qilishda unga hos bol'gan 3 muhim o'xshashlik darajalari mavjud bo'lib, ayni shu o'xshashliklar orqali siyosiy jarayonlar tahlil qilinadi.

Bular:

1. Muhitning o'xshashligi
2. Tarixiy rivojlanish o'xshashligi
3. Tajribaning o'xshashligi

Jarayon so'zining o'zini tahlil qiladigan bo'lsak, u lug'aviy manosi "oldinga harakat" Siyosatshunoslikda qandaydir holat yoki hodisani muayyan qonunga tayangan holda tizimli o'zgarishiga aytiladi. Bundan tashqari, siyosiy jarayonning asosiy xususiyati shundaki u biror bir siyosatchi yoki liderning ko'rsatmalari asosida emas siyosat subektlarining faoliyati hulqi va manfaatlari uyg'unlashuv jarayonini ifodalaydi. Shuning uchun siyosiy jarayon uning subektlari funksiyalarini turli shakllar vositasida ochib beradi. Bunda jarayon aniq natija berishi uchun 4 muhim kesishish nuqtasini topish zarur. Bular:

1. Jamoa
2. Rol
3. Meyor
4. Qadriyat

Siyosiy jarayonlar o'z talqiniga ko'ra 4 ta vazifalarini amalga oshiradi.

Siyosiy hokimiyatni egallash

Siyosiy manfaatlarni amalga oshirish

Siyosat subektlari xatti harakatini ifodalash

Siyosat qarorlarini amalga oshirish

Siyosiy jarayonlar tipologiyasi haqidagi masala haqida taniqli olimlar Almond va Pauel quyidagilarni keltirib o'tishgan:

1. Manfaatlarning artikulyatsiyasi

Ushbu turga tadbirkorlar, biznesmenlar, kasaba uyushmalari, NNT lar kiradi.

2. Manfaatlari agregatsiyasi

Ushbu turga guruhiy birlashish bo'lib, partiyaviy birlashish

3. Strategiyani tanlash

4. Qaror amalga oshirish

5. Nazorat.

Siyosiy jarayon har qanday bosqichi siyosatni shakllanish jarayonini mavhum g'oyalarni aniq g'oyalar asosida amalga oshiradi. Siyosiy jarayon bu jamiyat siyosiy tizimini shakllantirish va o'zgartirishga qaratilgan siyosiy munosabat subektlarining faoliyat tizimi hisoblanadi.

Shuningdek siyosiy jarayonlar qaysiki davlat, jamiyat, siyosiy institutlar ro'y berishidan qat'iy nazar:

1. Evolyutsiyaga xizmat qiluvchi siyosiy jarayonlar

2. Inqilobga xizmat qiluvchi siyosiy jarayonlar

3. Inqirozga xizmat qiluvchi siyosiy jarayonlar

Natijada har qanday siyosiy jarayon ma'lum bir siklik va takrorlanuvchilikka moyil bo'ladi. Shuning uchun siyosiy jarayonlarni determinatsiya qilish va ularni aniq bosqichlarga ajratish qiyin kechadi.

Bundan tashqari siyosiy jarayonlarning asosiy bosqichlari 3 turga bo'linadi.

1. Boshqaruv qarorlarini qabul qilish

2. Siyosat subektlari irodasini aniqlash

3. Siyosiy resurslarni amalga oshirish shakllari

Siyosiy jarayon har qanday bosqichi siyosatni shakllanish jarayonini mavhum g'oyalarni aniq g'oyalar asosida amalga oshiradi

Siyosiy jarayon bu jamiyat siyosiy tizimini shakllantirish va o'zgartirishga qaratilgan siyosiy munosabat subektlarining faoliyat tizimi hisoblanadi.

Shuningdek siyosiy jarayonlar qaysiki davlat, jamiyat, siyosiy institutlar ro'y berishidan qat'iy nazar:

1. Evolyutsiyaga xizmat qiluvchi siyosiy jarayonlar

2. Inqilobga xizmat qiluvchi siyosiy jarayonlar.

3. Inqirozga xizmat qiluvchi siyosiy jarayonlar

Natijada har qanday siyosiy jarayon ma'lum bir siklik va takrorlanuvchilikka moyil bo'ladi. Shuning uchun siyosiy jarayonlarni determinatsiya qilish va ularni aniq bosqichlarga ajratish qiyin kechadi.

Bundan tashqari siyosiy jarayonlarning asosiy bosqichlari 3 turga bo'linadi.

1. Boshqaruv qarorlarini qabul qilish

2. Siyosat subektlari irodasini aniqlash

3. Siyosiy resurslarni amalga oshirish shakllari

Siyosiy ishtirok deganda zamonaviy siyosatshunoslikda siyosiy ishtirok fuqoroning hohish istaklari bilan namoyon bo'ladi. Ammo fuqoroning hohish istagi har qanday siyosiy jarayonning unga qaratilgan maqsadi, manfaati, imtiyozlar va sabab va talablari impulsive ko'ra siyosiy ishtirok 2 xil usulda bo'ladi:

A: Manfaatlarni ifodalash

B: Bevosita va bilvosita ishtirok

Manfaatlarni ifodalash deganda har bir inson o'z huquqlaridan foydalangan holda saylov, referendum, ijtimoiy siyosiy harakatlarda faol ishtirok etishi tushuniladi. Siyosiy ishtirok bu siyosat subektlarining maqsadli hatti harakatlari hisoblanadi. Siyosiy ishtirok 4 turga bo'linadi.

1. Faol ishtirokchilar

2. Oraliq ishtirokchilar

3. Kuzatuvchilar

4. Apatik ishtirokchilar

Xulosa:

Siyosiy jarayonlarda ishtirok etish konvensional va nokonvensional axloqiy hatti harakatlarga bog'liq bo'lib inson o'zini hayotda ifodalash vositasi sifatida qarashdir. Umumiy ma'nosidan olingan holda siyosiy ishtirok har bir inson uchun muhim hisoblanib, fuqaro huquqlaridan foydalanib o'zining hohish irodasini siyosiy jarayonlarda namoyon qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Siyosatshunoslikka kirish Bito'rayev.

2. Siyosatshunoslik Qirg'izboyev.

3. Tizimli tahlil asoslari 2016.

4. Siyosiy jarayonlarni tizimli tahlili.

5. Mirziyoyev. Sh.M. Milliy tiklanishdan milliy yuksalish sari.

6. Siyosatshunoslik.

7. Jamiyat va inson falsafasi.

8. Davlat boshqaruv asoslari. Mirzaaxmedov Kamoliddin.